

PRAŠTÍ MOZARTISTÉ I

Mozart měl k Praze obzvláště vřelý vztah. Od 80. let 18. století nacházel v české metropoli obdivovatele, stoupence a následovníky, kteří položili základy kultu pěstovaného nejprve v Praze a ve Vídni kolem roku 1800 a později v celé Evropě pro „největšího ze všech básníků tónů“, jak napsal Bedřich Diviš Weber (1766–1842) v roce 1826 Mozartově vdově Konstanze.

Mozart vzbudil zájem Pražanů již v roce 1782, kdy zde byla uvedena opera *Únos ze Serailu*, a opravdové nadšení vzrostlo, když byla v prosinci 1786 uvedena *Figarova svatba*. Mozartův životopisec Franz Xaver Niemetschek (1766–1849) uvádí: „Nadšení, které Figarova svatba ve veřejnosti vyvolala, bylo nebývalé; člověk se jí nemohl nabažít.“ Brzy se „na ulicích, v zahradách“ zpívala a hrála nejkrásnější témata z opery. Mozart byl na to velmi hrdý.

Nadšení ještě vzrostlo, když Mozart přijal dvě zakázky pro Prahu a v letech 1787 a 1791 město několikrát navštívil. Osobně dohlížel na premiéry *Dona Giovanniho* 29. října 1787 a opery *La Clemenza di Tito* 6. září 1791, obě v Národním divadle hraběte Nostitze (v dnešním Stavovském divadle). Setkávání se zúčastněnými hudebníky a kolegy pak osobně i hudebně formovaly uvedení obou oper.

V prvním díle našeho cyklu o pražských „Mozartistech“ zazní skladby hudebníků z Mozartova blízkého okolí v Praze.

Jan Křtitel Kuchař / Johann Baptist Kucharz (1751–1825) byl žákem pražského varhaníka a skladatele Josefa Segera/ Seeger (1716–1782). V Praze pak působil jako varhaník, operní dirigent a skladatel. Zúčastnil se světové premiéry *Dona Giovanniho* a napsal klavírní partitury pro tuto a další čtyři Mozartovy opery (*Figarovu svatbu*, *Così fan tutte*, *Kouzelnou flétnu* s italským textem a *La Clemenza di Tito*). Mozartovou vtipnou narážkou na cembalistu Kuchaře může být jedna z nejslavnějších melodií z *Figarovy svatby*, kterou v hodovní scéně *Dona Giovanniho* zhudebnil *Leporellova* slova, jimiž chválí kuchaře Dona Giovanniho („*Sì eccellente è il vostro cuoco che lo volli anch'io provar*“: „Váš kuchař je tak vynikající [!], že to chci také ochutnat“).

Tato slova najdeme v jiné podobě i v Bertatiho libretu pro Gazzanigovo *Convitato di Pietra*, jeho operu *Don Juan*, kterou Da Ponte použil i pro svého *Dona Giovanniho*. (Hudbu pro tuto scénu Mozart zkomponoval až v Praze, kdy se už opera zkoušela.) Niemetschek vypráví anekdotu, kterou mu Kuchař osobně řekl. Mozart prý měl při zkouškách pochybnosti o úspěchu *Dona Giovanniho*, na což Kuchař odpověděl: „Jak o tom můžete pochybovat? Hudba je krásná, originální a má hlubokou myšlenku. To, co pochází od Mozarta, se budou Čechům jistě líbit“. *Se non è vero è ben trovato*: Toto vyprávění svědčí o bezmezném obdivu pražských hudebníků k Mozartovi.

Kuchařův klavírní výtah byl nejspíš zkomponován pro zkoušky, nikoliv pro koncertní provedení. Klavírní verze nikdy nemůže dosáhnout efektu skvělé Mozartovy instrumentace, zejména pokud jde o ztvárnění smyčkových figur. Přesto je tato transkripce zajímavá například v souvislosti s tolik diskutovanou otázkou Mozartova zamýšleného tempa. Obě části přede hry, *Andante* a *Molto allegro*, jsou notovány v C taktu (4/4), nikoli *Alla breve* (2/2) jako v originále.

Segerovým žákem, vedle studia u Mozartova blízkého přítele Františka Xavera Duška / Franz Xaver Dusček (1731-1799), byl také Vincenc Mašek / Vincenzo Masček (1755-1831). Byl úspěšným pražským klavíristou, skladatelem a chrámový hudebníkem a s Mozartem se několikrát setkal. Poznání Masčkova rozsáhlého díla, které zahrnuje většinu žánrů od opery po klavírní kompozice a stále čeká na znovuobjevení, dnes usnadňuje podrobná monografie Jiřího Mikuláše.

V sedmi variacích F dur, zkomponovaných patrně před rokem 1795, si Maschek nápaditě pohrává s písní „Mein Mädchen ist nicht adelich“. Skladba se zachovala v několika opisech. Rozmanité rytmické figury, bohaté zdobení a velká závěrečná kadence musely přispívat už tehdy k její oblíbě.

Osobně se s Mozartem měl znát i Josef Jelínek / Joseph Gelinek (1758–1825), který stejně jako oba další skladatelé našeho koncertu studoval u Segera. Jelínkovy improvizními schopnostmi prý udělaly na Mozarta takový dojem, že ho doporučil hraběti Kinskému, který ho nejpozději roku 1791 přijal do svých služeb ve Vídni. Jisté však je, že Jelínek patřil k Mozartovým obdivovatelům. Jeho první čtyři tištěná díla (1791-1793) byly variacemi na témata z *Dona Giovanniho* a *Kouzelné flétny*, také publikoval transkripce Mozartových děl pro klavír (*Smyčcový kvintet KV 614*; *Symfonie KV 550*). Podle Konstanze Mozartové prý Jelínek vlastnil dopisy a autografy děl jejího zesnulého manžela. Od roku 1817 Jelínek, který byl v roce 1786 vysvěcen na kněze, a proto byl často nazýván Abbé Gelinek, působil jako domácí kaplan u knížete Mikuláše II. Esterházyho (1765–1833), posledního Haydnova zaměstnavatele. Zemřel 13. dubna 1825 v Esterházyho paláci ve Vídni.

Jelínek byl od poloviny 19. století nechvalně označován jako povrchní módní skladatel, ale jeho četná klavírní díla (zejména variace, kterých v letech 1791 až 1822 složil na stovku) se ve své době těšila mimořádné oblíbě. Beethoven si ho vážil a Jelínek upravil jeho Symfonii č. 1 C dur pro klavír v roce 1810 (variace na *Andante* z Beethovenovy sedmé symfonie následovaly v roce 1817). *Rondò*, napsané kolem roku 1815, nechá vyniknout kvality Jelínkova umění, kterého si ostatně cenil i Carl Czerny, který chválil Jelínkovu „brilantní a elegantní hru“: virtuózní zacházení s klavírní sazbou (i přes občasné poněkud mechanické zacházení s tématy), jemný cit pro zvukovost nástroje a v neposlední řadě vkusná témata s chytlavým charakterem.

Michele C. Ferrari / Alena Hönigová

PROGRAM

0:00 Jan Křtitel Kuchař (1751–1829)

Ouverture k DONU GIOVANNI (1787), „trasposto dal signor Giovanni Kucharz“ (1787) (ed. Alena Hönigova 2021)

8:21 Vincenc Maschek (1755–1831)

Variace F dur na píseň „Mein Mädchen ist nicht adelich“ (vor 1795) (ed. Alena Hönigova 2021)

19:34 Josef Jelínek (1758–1825)

Rondo B dur op. 83 č. 1 (ca 1815)

Mozart vítězí! V dalším dílu vyhrává! Další díl našeho seriálu představuje ty „Mozartisty“, kteří z Mozartovy hudby vytvořili kolem roku 1800 obdivovaný vzor pro nadcházející generace.

VYBRANÁ LITERATURA: Mozart, Die Dokumente seines Lebens. Gesammelt und erläutert von Otto Erich Deutsch, Leipzig 1961. – Mozart, Briefe und Aufzeichnungen. Gesamtausgabe. Bd. 4 (1787–1857), Kassel/München 2005. – Franz Xaver Niemetschek, Lebensbeschreibung des k. und k. Kapellmeisters Wolfgang Amadeus Mozart (1808), Leipzig 1978. – Paul Nettl, Mozart in Böhmen. Herausgegeben als zweite, vollständig neubearbeitete und erweiterte Ausgabe von Rudolph Freiherrn von Procházkas „Mozart in Prag“, Prag 1938. – Gerlinde Proier, Abbé Joseph Gelinek als

Variationenkomponist, Diss. Wien 1962. – Harald Salfellner, Mozart und Prag, Prag/Furth im Wald 2000 – Jiří Mikuláš, Vinzenz Maschek (1755–1831), Život a dílo / Vinzenz Maschek (1755–1831), Life and Work, Diss. Praha 2011. – Klaus-Peer Koch, “Die böhmischen Mozart-Enthusiasten in Franz Xaver Niemetscheks Mozart-Biographie von 1798” in: Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa 16 (2015) 107-120 – Tomislav Volek, Mozart, die italienische Oper des 18. Jh. und das musikalische Leben im Königreich Böhmen, 2 Bde., Wien 2016.

K diskusi o Mozartových tempech: Christof Bitter, Wandlungen in den Inszenierungsformen des *Don Giovanni* von 1787 bis 1928: Zur Problematik des musikalischen Theaters in Deutschland, Regensburg 1961 (insbes. S. 96). – Walter Gesternberg, “Authentische Tempi für Mozarts *Don Giovanni*?”, in: Mozart-Jahrbuch 1960-1961, Salzburg 1961, 58–61. – Michael Gielen, „Über die Tempi in Mozarts *Don Giovanni*“, in: Saalprogramm zu *Don Giovanni* an der Oper Frankfurt, Frankfurt a.M. 1977, 16–20. – Stewart Young, A reappraisal of tempo, character and their relationship: their particular respect to the music of Beethoven and Schumann. Diss. Cape Town 1979 (bes. Bd. 1, Kap. 4.3). – Helmut Breidenstein, Mozarts Tempo-System: Ein Handbuch für die professionelle Praxis. Tutzing 2011 (insbes. S. 352). – Wim Winters, In what Tempo Mozart conducted *Don Giovanni* in 1787? Mystery or not?, https://www.youtube.com/watch?v=06Tx6-v_KEg (27.12.2021).